

УДК [656.2:339.972(094.2)](4-672ЕЭС)

М.В. Троцький, А.В. Донченко

ЗАКОНОДАВЧІ ОСНОВИ ЕКСПЛУАТАЦІЙНОЇ СУМІСНОСТІ ЗАЛІЗНИЦЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВТОВАРИСТВА: ДИРЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На даний час залізничний транспорт держав Європейського Співтовариства (ЄС) знаходиться в активній фазі гармонізації. Такий стан визначається економічними, екологічними чинниками, необхідністю створення ефективної та економічної транспортної системи, підвищення конкурентоспроможності залізниць на території ЄС.

В галузі залізничного транспорту ЄС спрямовує роботу в напрямку посилення позицій залізничного транспорту у конкуренції з іншими видами транспорту, підвищення ефективності залізниць, зокрема, з метою переорієнтації вантажопотоків з автомобільного транспорту на інші, екологічно безпечніші. На відміну від України, в ЄС частка вантажних перевезень залізничним транспортом в останнє десятиріччя знизилась до 8 % з 30 % у 1970 р. [1]. Основна причина зниження обсягів вантажних перевезень обумовлена жорсткою конкуренцією з боку автомобільного транспорту в умовах відносно невеликої середньої відстані перевезень вантажів.

Основними складовими розвитку залізничного транспорту ЄС вважає питання управління інфраструктурою, гарантування недискримінаційних умов доступу до залізничних мереж, лібералізації залізничних вантажних перевезень, ліцензування залізничних підприємств тощо. Експлуатаційна сумісність (інтероперабельність) означає здатність транс'європейської залізничної системи забезпечити безпечний та безперешкодний рух потягів із забезпеченням відповідного рівня продуктивності. Ця здатність ґрунтується на дотриманні нормативних, технічних та експлуатаційних умов для залізниць ЄС.

Законодавча база в галузі залізничного транспорту на території ЄС засновується на Директивах, які визначають засади розвитку загальної залізничної мережі. Основоположними принципами Директив є питання безпеки, надійності, охорони здоров'я і навколишнього середовища, технічної сумісності, доступу структур на ринок залізничних послуг.

Нормативно-правове забезпечення експлуатаційної сумісності залізниць ЄС являє собою трирівневу структуру, яка включає:

- Директиви, які містять основні вимоги до системи;
- технічні специфікації експлуатаційної сумісності (TSI), які повинні бути прийняті у відповідності з процедурами, визначеними Директивами;
- специфікації та стандарти європейських організацій по стандартизації, які підтримують (доповнюють) Директиви.

В таблиці 1 наведено перелік директив ЄС в галузі залізничного транспорту.

© *М.В. Троцький, А.В. Донченко, 2011*

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

Таблиця 1. Перелік основних Директив Європейського Співтовариства в галузі залізничного транспорту

Назва та позначення директиви	Питання, на вирішення яких направлена Директива	Предмет регулювання, галузь застосування Директиви	Напрямки політики, які забезпечує Директива
Директива від 29 липня 1991 р. № 91/440/ЄС «Про розвиток залізничних доріг Співтовариства» з поправками, прийнятими Директивами від 26 лютого 2001 р. № 2001/12/ЄС та від 29 квітня 2004 р. № 2004/51 ЄС.	Полегшення адаптації залізниць Співтовариств до вимог єдиного ринку і підвищення їхньої ефективності шляхом: - забезпечення незалежності управління залізничними підприємствами; - відокремлення управління залізницею та інфраструктурою від надання залізничних транспортних послуг з обов'язковим відокремленням їхніх рахунків та можливим організаційним чи інституційним відокремленням; - вдосконалення фінансової структури підприємств; - забезпечення доступу до мереж держав-членів міжнародним об'єднанням залізничних підприємств і залізничним підприємствам, які займаються міжнародним комбінованим перевезенням товарів.	Управління залізничною інфраструктурою, діяльність залізничного транспорту, залізничних підприємств, які засновані або будуть засновані в одній з держав-членів Співтовариства.	Політика вільного доступу до інфраструктури будь-яким підприємствам залізничного транспорту Співтовариства, які мають ліцензію і бажають надавати послуги з перевезення товарів.
Директива від 19 червня 1995 р. № 95/18/ЄС «Щодо ліцензій залізничних підприємств».	Визначення критеріїв, які застосовуються для видання, поновлення чи внесення змін до ліцензій, що призначаються державами-членами ЄС для залізничних підприємств, які діють або будуть засновані у Співтоваристві.	Вимоги щодо спроможності залізничних підприємств виконувати свої існуючі та потенційні зобов'язання.	Політика вільного доступу до інфраструктури. Ліцензія, видана в одній державі-члені, є дійсною в межах всього Співтовариства.
Директива від 19 червня 1995р. № 95/19/ЄС «Про розподілення пропускної можливості залізничної інфраструктури і встановлення зборів за користування залізничною інфраструктурою».	Скасована Директивою від 26 лютого 2001 р. № 2001/14/ЄС «Про розподілення пропускної можливості залізничної інфраструктури, стягнення зборів за користування залізничною інфраструктурою та сертифікації на відповідність вимогам безпеки».	-	Політика вільного доступу до інфраструктури.

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

Продовження Табл. 1

Назва та позначення директиви	Питання, на вирішення яких направлена Директива	Предмет регулювання, галузь застосування Директиви	Напрямки політики, які забезпечує Директива
<p>Директива від 23 липня 1996 р. № 96/48/ЄС «Про експлуатаційну сумісність транс'європейських швидкісних залізничних систем» з поправками, прийнятими Директивою від 29 квітня 2004 р. № 2004/50/ЄС.</p>	<p>Забезпечення сумісності європейської мережі високошвидкісних поїздів на етапах проектування, будівництва, розміщення в обслуговуванні і експлуатації.</p>	<p>Параметри, компоненти, інтерфейси і процедури, які є необхідними і адекватними для того, щоб забезпечити і гарантувати сумісність в рамках мережі високошвидкісних поїздів.</p> <p>Основні вимоги і умови, які необхідно вирішити з метою забезпечення взаємодії європейської мережі високошвидкісних поїздів.</p> <p>Вимоги стосовно безпеки, надійності, здоров'я людини, навколишнього природного середовища, технічної сумісності експлуатації.</p> <p>Директива встановлює спеціальні вимоги для окремих підсистем: інфраструктури, енергетики, управління, команд і сигналів, рухомого складу, обслуговування, навколишнього природного середовища.</p>	<p>Політика функціональної сумісності.</p>
<p>Директива від 23 липня 1996р. № 96/49/ЄС «Про наближення законодавств держав-членів стосовно перевезення небезпечних вантажів залізничним транспортом».</p>	<p>Визначає перелік небезпечних вантажів, встановлює вимоги щодо перевезень різних видів небезпечних вантажів, визначає обов'язки різних суб'єктів при перевезенні небезпечних вантажів, передбачає обов'язкове навчання персоналу діям, пов'язаним з перевезенням небезпечних вантажів.</p>	<p>Застосовується для перевезень небезпечних вантажів залізничним транспортом в межах держав-членів Співтовариства.</p>	<p>Одноманітність правил безпеки на території ЄС при транспортуванні небезпечних вантажів.</p>
<p>Директива від 26 лютого 2001 р. № 2001/12/ЄС</p>	<p>Поправки в Директиву від 29 липня 1991 р. № 91/440/ЄС.</p>	<p>Вносяться зміни в Директиву від 29 липня 1991 р. № 91/440/ЄС.</p>	<p>Політика вільного доступу до інфраструктури.</p>

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

Продовження Табл. 1

Назва та позначення директиви	Питання, на вирішення яких направлена Директива	Предмет регулювання, галузь застосування Директиви	Напрямки політики, які забезпечує Директива
Директива від 26 лютого 2001р. № 2001/13/ЄС «Про ліцензування підприємств в сфері залізничного транспорту».	Поправки в Директиву від 19 червня 1995 р. № 95/18/ЄС.	Вносяться зміни в Директиву від 19 червня 1995 р. № 95/18/ЄС.	Політика вільного доступу до інфраструктури.
Директива від 26 лютого 2001р. № 2001/14/ЄС «Про розподілення пропускної можливості залізничної інфраструктури, стягнення зборів за користування залізничною інфраструктурою та сертифікації на відповідність вимогам безпеки».	Визначає принципи і процедури, які застосовуються щодо встановлення і стягнення тарифів за користування залізничною інфраструктурою та розподілення пропускної можливості інфраструктури. Заміняє Директиву від 19 червня 1995 р. № 95/19/ЄС.	Процедури розподілу пропускних можливостей інфраструктури держав, планування і координації діяльності власників інфраструктур, порядок дій при переважанні інфраструктур.	Політика вільного доступу до інфраструктури. Заснування нової системи з метою створення європейського залізничного простору без кордонів.
Директива від 19 березня 2001 р. № 2001/16/ЄС «Про експлуатаційну сумісність транс'європейських звичайних залізничних систем» з поправками, прийнятими Директивою від 29 квітня 2004 р. № 2004/50/ЄС.	Встановлює умови, які мають бути виконані для забезпечення експлуатаційної сумісності транс'європейської звичайної залізничної системи в межах території Співтовариства, в результаті реалізації яких забезпечується: - спрощення, вдосконалення і розвиток міжнародних залізничних перевезень в рамках Європейського Союзу та з третіми державами; - підтримка поступового створення внутрішнього ринку обладнання і послуг з будівництва, відновлення, модернізації і експлуатації транс'європейської звичайної залізничної системи; - стимулювання експлуатаційної сумісності транс'європейської звичайної залізничної системи.	Вимоги до: - технічних специфікацій щодо експлуатаційної сумісності; - складових компонентів експлуатаційної сумісності; - вимоги до підсистем; - вимоги до уповноважених органів.	Політика функціональної сумісності.

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

Продовження Табл. 1

Назва та позначення директиви	Питання, на вирішення яких направлена Директива	Предмет регулювання, галузь застосування Директиви	Напрямки політики, які забезпечує Директива
Директива від 29 квітня 2004 р. № 2004/49/ЄС «Про безпеку залізниць європейських держав».	Забезпечення розробки, підвищення безпеки на залізницях європейських держав і покращення доступу до ринку перевезень залізничним транспортом шляхом: - узгодження структури регулювання в державах-членах Співтовариства; - розподілу зобов'язань між працівниками; - розробки загальних цілей безпеки і загальних методів забезпечення безпеки шляхом узгодження національних правил; - створення в кожній державі Співтовариства структури безпеки і органа по розслідуванню нещасних випадків (аварій) і транспортних подій; - визначення загальних принципів управління, регулювання і нагляду в галузі залізничної безпеки.	Розробка заходів, управління безпекою. Сертифікати безпеки, порядок їх отримання. Введення в експлуатацію залізничного рухомого складу. Розслідування нещасних випадків (аварій) і транспортних подій.	Політика інтегрування європейської залізничної мережі. Розвиток спільних показників безпеки, спільних цілей безпеки, і спільних методів досягнення безпеки.
Директива від 29 квітня 2004 р. № 2004/50/ЄС про зміну Директиви від 23 липня 1996 р. № 96/48/ЄС та Директиви від 19 березня 2001 р. № 2001/16/ЄС.	Поправки в Директиви від 23 липня 1996 р. № 96/48/ЄС та Директиви від 19 березня 2001 р. № 2001/16/ЄС.	Вносяться зміни в Директиви від 23 липня 1996 р. № 96/48/ЄС та Директиви від 19 березня 2001 р. № 2001/16/ЄС.	Політика функціональної сумісності.
Директива від 29 квітня 2004 р. № 2004/51/ЄС про зміну Директиви від 29 липня 1991 р. № 91/440/ЄС.	Поправки в Директиву від 29 липня 1991 р. № 91/440/ЄС.	Вносяться зміни в Директиву від 29 липня 1991 р. № 91/440/ЄС.	Політика вільного доступу до інфраструктури.
Директива від 01 червня 2007 р. № 2007/32/ЄС.	Поправки в Директиви від 23 липня 1996 р. № 96/48/ЄС та Директиви від 19 березня 2001 р. № 2001/16/ЄС.	Поправки в Директиви від 23 липня 1996 р. № 96/48/ЄС та Директиви від 19 березня 2001 р. № 2001/16/ЄС.	Політика функціональної сумісності.

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

Закінчення Табл. 1

Назва та позначення директиви	Питання, на вирішення яких направлена Директива	Предмет регулювання, галузь застосування Директиви	Напрямки політики, які забезпечує Директива
Директива від 23 жовтня 2007 р. № 2007/58/ЄС «Про розподіл пропускних можливостей залізничної інфраструктури та отримання зборів за користування залізничною інфраструктурою».	Поправки в Директиви від 29 липня 1991 р. № 91/440/ЄС та Директиви від 26 лютого 2001 р. № 2001/14/ЄС.	Поправки в Директиви від 29 липня 1991 р. № 91/440/ЄС та Директиви від 26 лютого 2001 р. № 2001/14/ЄС.	-
Директива від 23 жовтня 2007р. № 2007/59/ЄС «Про сертифікацію машиністів локомотивів».	Порядок допуску машиністів локомотивів до водіння поїздів на всій мережі залізниць Співтовариства.	Вимоги до кваліфікації машиністів, порядок отримання сертифікату та ліцензії, контроль за дотриманням сертифікаційних вимог .	Політика доступу персоналу до мережі залізничних перевезень.

Тривалі розробки європейськими інституціями законодавчих актів стосовно створення економічно ефективної і безпечної системи залізничних сполучень в ЄС були розподілені на так звані «залізничні пакети».

До першого залізничного пакету, ратифікованого Парламентом ЄС у 2001 р., ввійшли:

- Директива від 29 липня 1991 р. № 91/440/ЄС про розвиток залізниць Співтовариства;
- Директива від 19 червня 1995 р. № 95/18/ЄС про ліцензування залізничних підприємств;
- Директива від 19 червня 1995 р. № 95/19/ЄС про розподілення пропускної можливості залізничної інфраструктури і встановлення зборів за користування залізничною інфраструктурою;
- Директива від 26 лютого 2001 р. № 2001/12/ЄС (зміни до Директиви від 29 липня 1991 р. № 91/440/ЄС);
- Директива від 26 лютого 2001 р. № 2001/13/ЄС (зміни до Директиви від 19 червня 1995 р. № 95/18/ЄС);
- Директива від 26 лютого 2001 р. № 2001/14/ЄС (зміни до Директиви від 19 червня 1995 р. № 95/19/ЄС).

В національне законодавство вимоги прийнятого пакету Директив держави-члени Співтовариства повинні були внести до березня 2003 р.

До другого залізничного пакету, прийнятого у 2004 р., ввійшли:

- Директива від 23 липня 1996 р. № 96/48/ЄС про експлуатаційну сумісність транс'європейських швидкісних залізничних систем;

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

- Директива від 19 березня 2001 р. № 2001/16/ЄС про експлуатаційну сумісність транс'європейських звичайних залізничних систем;
- Директива від 29 квітня 2004 р. № 2004/49/ЄС (зміни до Директиви від 19 червня 1995 р. № 95/18/ЄС та Директиви від 26 лютого 2001 р. № 2001/14/ЄС);
- Директива від 29 квітня 2004 р. № 2004/50/ЄС (зміни до Директиви від 23 липня 1996 р. № 96/48/ЄС та Директиви від 19 березня 2001 р. № 2001/16/ЄС);
- Директива від 29 квітня 2004 р. № 2004/51/ЄС (зміни до Директиви від 29 липня 1991 р. № 91/440/ЄС).

До третього залізничного пакету ввійшли Директиви, які визначили порядок сертифікації локомотивів і поїзних бригад для вантажних і пасажирських перевезень, права пасажирів в міжнародних сполученнях, умови відкриття ринку пасажирських міжнародних перевезень у 2010 р., компенсаційні схеми по вантажних перевезеннях:

- Директива від 1 червня 2007 р. № 2007/32 (зміни до Директиви від 23 липня 1996 р. № 96/48/ЄС та Директиви від 19 березня 2001 р. № 2001/16/ЄС);
- Директива від 23 жовтня 2007 р. № 2007/58/ЄС про розподіл пропускних можливостей залізничної інфраструктури та отримання зборів за користування залізничною інфраструктурою (зміни до Директиви від 29 липня 1991 р. № 91/440/ЄС та Директиви від 26 лютого 2001 р. № 2001/14/ЄС);
- Директива від 23 жовтня 2007 р. № 2007/59 про сертифікацію машиністів локомотивів.

Метою впровадження Директив в галузі залізничного транспорту є:

- забезпечення необмеженого використання рухомого складу на мережі європейських залізниць шляхом виконання вимог відповідності умовам інтероперабельності елементів залізниць;
- впровадження вимог, які забезпечують мінімальні критерії безпеки руху;
- розвиток ринку пристроїв і систем для потреб залізничного транспорту [2].

Початок в організації ринку залізничних послуг в ЄС був закладений Директивою № 91/440/ЄС від 29 липня 1991 року про розвиток залізниць Співтовариства. Згідно цієї Директиви залізниці стали розглядатись як незалежні від органів державної влади структури, що діють на ринку поряд з іншими компаніями. Положення Директиви передбачили також відкритий доступ до залізничної інфраструктури надавачам транспортних послуг за умови виконання ними регламентованих вимог. Директивою вимагалось розділити управління інфраструктурою та перевезеннями, не допускати перехресного фінансування видів діяльності.

У подальшому в зазначену Директиву було внесено ряд змін, відображених в:

- Директиві № 2001/12/ЄС від 26 лютого 2001 року (одна з директив першого залізничного пакету);
- Директиві № 2004/51/ЄС від 29 квітня 2004 року, згідно з якою з 1 січня 2007 року європейські залізниці фактично стали доступними для всіх операторів вантажних перевезень;
- Директиві № 2006/103/ЄС від 20 листопада 2006 року про адаптацію деяких директив щодо транспортної політики у зв'язку з вступом до ЄС Болгарії та Румунії;

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

- Директиві № 2007/58/ЄС від 23 жовтня 2007 року про розподіл потужностей залізничної інфраструктури, стягування плати за використання залізничної інфраструктури та відкриття ринку міжнародних пасажирських перевезень (одна з Директив «Третього залізничного пакету»).

Директива № 95/18/ЄС від 18 червня 1995 р. про ліцензування залізничних підприємств (компаній) визначила другий напрямок розвитку європейського ринку залізничних перевезень.

У подальшому в зазначену Директиву було внесено ряд змін, відображених в:

- Директиві № 2001/13/ЄС від 26 лютого 2001 р., де зазначено умови, які повинні бути виконані компанією, що хоче одержати ліцензію на здійснення перевезень у залізничній мережі Співтовариства. Орган, що видає ліцензії, повинен бути незалежним від операторів;

- Директиві № 2004/49/ЄС від 29 квітня 2004 р. про безпеку залізниць Співтовариства та внесення змін до Директиви Ради № 95/18/ЄС про ліцензування залізничних підприємств і Директиви № 2001/14/ЄС про розподіл потужностей залізничної інфраструктури та стягування плати за використання залізничної інфраструктури і сертифікації безпеки (одна з Директив «Другого залізничного пакету»).

Водночас була введена в дію Директива № 95/19/ЄС від 19 червня 1995 р. про розподіл потужностей залізничної інфраструктури та стягування плати за використання залізничної інфраструктури (зараз ця директива втратила чинність)

Для стимулювання розвитку залізниць у лютому 2001 року набрав чинності пакет із трьох Директив першого залізничного пакету. Крім уже згаданих Директив 91/440/ЄЕС та 95/18/ЄС, було ухвалено Директиву № 2001/14/ЄС про розподіл потужностей залізничної інфраструктури та стягування плати за використання залізничної інфраструктури і сертифікації безпеки. Вона замінила Директиву № 95/19/ЄС із такою самою назвою. Ця Директива детально врегулювала надання доступу до залізничної інфраструктури, розмір плати за доступ, публікацію нормативних актів та інформації про стан мережі, а також переліків облікованих витрат на інфраструктуру. Директива встановила для держав обов'язок фінансово підтримувати управляючого інфраструктури з тим, щоб він міг утримувати ставки на прийнятному рівні, а також приписала створити національні регуляторні органи, незалежні від управляючого інфраструктури, та органи, що стягують плату та розподіляють залізничні потужності. Зміни до цієї Директиви вносилися Директивою № 2004/49/ЄС від 29 квітня 2004 р. (одна з Директив другого залізничного пакету) та Директивою № 2007/58/ЄС від 23 жовтня 2007 р. (Директива третього залізничного пакету).

Для досягнення цілей повного використання потенціалу європейської мережі залізниць слід очікувати, що наступним кроком реформ стане розробка єдиного законодавства стосовно інфраструктури на базі напрацьованих законодавчих актів як логічне продовження політики, закладеної в трьох залізничних пакетах Директив ЄС [3].

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

Висновки.

Для українських залізниць при визначенні напрямків і засад реалізації євроінтеграційної складової розвитку повинні бути детально досліджені законодавчі основи транспортної політики залізниць Європейського Співтовариства.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Сирійчик Т., Фургальські А., Клімкевич Ч., Камола М., Дяченко Т., Пугачов М., Філіпенко О.* Транспортна політика України та її наближення до норм Європейського Союзу / За ред. Марчіна Свенціцкі. – К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2010. – 102 с.
2. *Ян Рачиньски.* Гармонизация технических стандартов в сфере производства и эксплуатации подвижного состава железных дорог Европейского Союза. Залізничний транспорт України, № 1, 2009. стор. 50-56.
3. Европейское законодательство о железнодорожной инфраструктуре. Железные дороги мира, №3, 2006. стр. 23-25.